

Pr Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja digiminister
Justiits-ja Digiministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 TALLINN

Teie 04.02.2026 nr 8-1/900-1

Meie 18.02.2026 nr 6.1-1/18-1

Arvamus avaliku teabe seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuse kohta

Esitame Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu (ITL) poolt avaliku teabe seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuse (VTK) kohta järgmised seisukohad ja ettepanekud.

1. VTK üldised eesmärgid

Toetame VTK eesmärki kehtestada andmekogude asutamisele ja pidamisele mõistlikud nõuded ja protsessid, mille abil oleks tagatud neis toimuva andmetöötamise nõuetekohasus ning tagada kõigis sektorites tegutsevate osapoolte jaoks täpne ja ajakohane ülevaade riigi käsutuses olevatest andmetest.

Eesti IKT ettevõtete esindajana on meie jaoks olulised muudatused, millest saavad kasu andmete taas- ja riskasutusest huvitatud isikud, kes soovivad avaandmeid kasutada ärilisel või mitteärilisel eesmärgil (nt vastavalt ettevõtluseks või teadustööks), mis ei lange kokku algse eesmärgiga, mille jaoks see teave avalikke ülesandeid täites saadi või loodi. Toetame muudatusi, mis vähendavad ettevõtjate koormust ja kulusid andmete leidmisel ning kasutamisel.

2. RIHA roll riigi infosüsteemis

VTK-s sisalduv hetkeolukorra kirjeldus räägib sellest, et andmekogude asutamisel ja muutmisel on praktikas riigi infosüsteemi halduse infosüsteemiga (RIHA) (sh kooskõlastamisega) mitmeid väljakutseid ja probleeme. Seejuures asi ei paista olevat, et seaduses oleks midagi puudu, vaid, et praktikas lihtsalt ei järgita reegleid. Seega, probleem paistab seisnevat eelkõige olemasoleva regulatsiooni rakendamise puudulikkuses. Sellisel juhul tuleks kaaluda, kas lahendus peaks keskenduma regulatsiooni muutmisele või pigem selle rakendamise tõhustamisele.

Samuti jääb mulje, et rõhk on andmekogude asutamisel samas, kui riigi infosüsteemi (RIS) vaatest uute kriitiliste andmekogude loomisega praktikas ei tegeleta (või tegeletakse väga harva) ning küsimus on pigem selles, kuidas kajastada RIHA-s muutusi loogilises andmemudelis. See ongi päris keeruline ja kindlasti vastutavale töötajale töömahukas töö.

RIHA rolli riigi infosüsteemi (RIS) osana ei tohiks aga vaadelda kitsalt kui kasutat koostöölastust vaid see on üks keskeid süsteeme, mille eesmärk on tagada tegelik ülevaade andmekogudest, nendes olevatest andmetest ning koostöölastamise kaudu (RIA, AKI, Statistikaamet) tagada ka kodanike õiguste kaitse.

Seega, RIHA-st kergekäelist loobumist ei saa esmapilgul põhjendatuks pidada. ITL-i liikmete eksperdid, kes on ka ise olnud RIHA koostöölastajad (nii RIA kui AKI poolel), avaldasid arvamust, et mured koostöölastamisel vähemalt mõni aasta tagasi polnud nii suured, kui VTK-st võib järeldada.

VTK jätab ebaselgeks, kas kavandatavad muudatused teenivad ikkagi eelkõige RIHA protsessi parendamist või laiemat riikliku andmehalduse ümberkorraldust. Kui viimast, siis pole päris selge, millist selle probleemi soovitakse lahendada.

Pidevalt uute (ja kriitiliste) andmekogude loomise probleem ei ole tänases RIS-is enam kesksel kohal ning seega tasub küsida ka, et kas poleks mõistlik eristada andmekogude asutamise regulatsiooni selle muutmisest ning viimase osas ette näha lihtsustatud menetlemise korda.

3. Andmehalduse küsimused

Oleme seda meelt, et käsitöö aeg ongi läbi ja tuleks vaadata lahenduste poole, mis oleksid automaatsed. Selleks, et oleks olemas automaatselt loodud, avalik ja masinloetav meta-andmete kirjeldus, mille loob tarkvara ise (koos muudatuste logiga), on vaja eraldi töövahendit ning vastavat standardit.

VTK-s kirjeldatud lahendus, mis sunnib andmekirjeldusi looma, on küsitav, sest see on ühtpidi väga koormav, kuid kipub irduma sellest loogikast, et töödeldavad (isiku)andmed on osa asutuse äriprotsessist ning salvestatakse selle käigus. Lisaks, kui küsimus on andmekvaliteedis, siis sel on ka mõju kodanikele ja ettevõtetele, sest andmekvaliteedi tagamise viisiks on ka see, et toimub põhjalikum kontroll, suurem andmete õigsuse kinnitamine jmt.

4. Tehisintellekti (TI) teemad

VTK osades „Kvaliteetsete andmekirjelduste avalikustamise seos riiklike eesmärkidega“, „Mõju majandusele“ ning „Mõju teadus- ja arendustegevusele“ luuakse loob mitmeid seoseid TI arendusega. Näiteks seostatakse tehisintellekti (TI) arendamine masinloetavate andmekirjelduste või ATV lahenduse olemasoluga. Enamik masinõppe projekte maailmas algavad ilma riikliku meta-andmete kataloogita ning tehnilises mõttes ei ole TI arendamise eelduseks keskne meta-andmete süsteem või konkreetne andmete teabevärava (ATV) lahendus.

Miks on VTK-s selline seos loodud vajab täiendavat põhjendamist ja täpsustamist.

TI lahendused eeldavad kvaliteetseid ja mõistetavaid andmeid, kuid andmete kvaliteet ei sünni meta-andmete kataloogist. Kuna andmed tekivad avalike ülesannete täitmise käigus toimuvates äriprotsessides, sõltub nende kvaliteet ja koosseis eelkõige protsesside ülesehitusest, õiguslikust raamistikust ning teenusejuhtimise tasemest. Andmekirjelduste korrastamine võib toetada andmete läbipaistvust, leitavust ja riskasutust, kuid ei saa asendada sisulist protsesside kvaliteeti.

Kokkuvõttes ei määra masinloetavate andmekirjelduste olemasolu seda, kas TI-d on võimalik arendada või mitte, vaid seda, kui süsteemselt ja läbipaistvalt saab seda riigi tasandil rakendada. Struktureeritud ja võrreldavad andmekirjeldused toetavad riigiülest andmehaldust ning vastutustundlikku TI kasutamist. Küsimus ei ole seega TI tehnilises võimalikkuses, vaid riigi võimes oma andmeid terviklikult ja järjepidevalt hallata.

Seepärast peaks selguse huvides eristama riigi tasandi andmehalduse süsteemsus kui strateegiline eesmärki ja TI tehniline arendamine.

Kokkuvõttes leiame, et VTK-s toodud lahendusvariantide sisuline hindamine eeldab esmalt selget ja eristavat probleemi määratlust. Ilma selleta on oht, et valitakse lahendus, mis ei adresseeri tegelikku kitsaskohta või loob täiendavat regulatiivset koormust ilma soovitud mõjuta.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Doris Pöld
Tegevjuht

Keilin Tammepärg, keilin.tammeparg@itl.ee